

Sağlık Sisteminin Sorunları ve Bilgi Teknolojileri

Harun KIRILMAZ
Sağlık Bakanlığı, Ankara

Abstract

Problems of Healthcare System and Information Technologies

Nowadays, just like in every area use of information technologies in health sector has progressively become widespread. Within this process, we come across such concept as "health information systems", "health informatics" etc. While use of information technologies in health sector makes contribution to solution of the current problems, their underutilization in health sector brings about new problems. Turkey combats with some problems in health sector, of which some are directly or indirectly related to information technologies. Recently it is observed that some coordinated steps have been taken with widespread cooperation for solving informatics problems in health sector.

Key Words:

Healthcare problems; Information Technologies

Özet

Günümüzde her alanda olduğu gibi sağlık alanında da bilgi teknolojilerinin kullanımı hızla yaygınlaşmaktadır. Bu süreçte "sağlık bilgi sistemleri", "sağlık bilişimi" gibi kavramlar daha yaygın olarak karşımıza çıkmaktadır. Sağlık alanında bilgi teknolojilerinin kullanımı mevcut sorunların çözümüne katkı sağladığı gibi, sağlık alanında bilişimden yeterince yararlanılamaması ise yeni sorunları beraberinde getirmektedir. Türkiye sağlık alanında birtakım sorunlarla mücadele etmektedir ve bu sorunların bir kısmı bilişimle doğrudan veya dolaylı olarak ilgilidir. Son dönemde sağlık sektöründe bilişim sorunlarının çözümü konusunda, konunun taraflarınca geniş katılımlı ve koordineli adımların atıldığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler:

Sağlık Sorunları; Bilgi Teknolojileri

1. Giriş

Ülkelerin gelişmişlik düzeyini belirlemede ve ülkeler arasında kıyas yapmada kullanılan temel göstergelerden birisi de sağlıktır. Sağlık hizmetlerinde arz, talep ve finansman arasında dengesizlik, yönetim ve organizasyon, insan kaynakları gibi noktalarda ortaya çıkan sorunlar nedeniyle, dünya sıralamasında kimi ülkelerin gelişmiş düzeyi düşük kalmaktadır.

Türkiye’de de uygunsuz ya da yetersiz strateji ve politikalar, etkili biçimde oluşturulamayan ya da iyi koordine edilemeyen planlar, sağlık hizmet sunumunda hedeflere ve kaynaklara uygun olmayan yapısal ve organizasyonel özellikler, sorun üreten ve bu sorunları çözemeyen yönetim, etkin kullanılmayan kaynaklar, uygun formasyona sahip olmayan ya da yanlış istihdam edilen personel ve yetersiz teknolojik altyapı nedenleriyle sağlık alanında sorunlar ortaya çıkmaktadır.

2. Mevcut Durum

90’lı yıllarda sağlık hizmetlerinde yönetimden kaynaklanan sorunlar [1], 2000’li yıllarda da karşımıza çıkmaktadır. 1990’larda sağlık hizmetlerindeki çok başlılık, yetkilerin merkezde toplandığı bir yapı ve konunun tarafları arasında koordinasyon eksikliğinden kaynaklanan sorunlara yenileri eklenmiş ve 2000’li yıllarda stratejik yönetim eksikliği, etkili, verimli ve kaliteli sunulamayan sağlık hizmetleri sorunlarıyla karşı karşıya kalınmıştır [2].

Ülkelerin gelişmişlik düzeyini belirlemede kullanılan sağlık alanında karşılaşılan sorunlar, Türkiye'ye özgü olmadığı gibi gelişmişlik düzeyi ile de sınırlı değildir. Nitekim Birleşik Devletler, Kanada ve Birleşik Krallık gibi gelişmiş ülkelerde de sağlık hizmetlerinde kalite beklentisinden finansman sorununa, kronik hastalıklardan farklılaşan tedavi ve bakım süreçlerine kadar birçok alanda sorun ortaya çıkmaktadır [3].

Buradan hareketle sağlık sektöründe yaşanan sorunlar ile ülkelerin gelişmişlik düzeyi arasında doğrusal bir orantının bulunduğu tezine karşılık; gelişmiş ülkelerin de sağlık alanında sorunlarla karşı karşıya olduğu ve bu sorunları düzeltmek için çeşitli reformlar ortaya koyduğu bir gerçektir [4].

Kısacası her ülke, gelişmiş düzeyi ne olursa olsun, sağlık sorunları ile karşı karşıyadır ve bu sorunlara çözüm bulmak için çaba sarf etmektedir. Kimi ülkelerde yetersiz ve dengesiz beslenmenin neden olduğu hastalıklarla mücadele edilirken, kimi ülkelerde ise obeziteden kaynaklanan hastalıklarla mücadele edilmeye çalışılmaktadır. Günümüzde yaşanan dünya nüfusu, beraberinde kronik hastalıklarla mücadele yükünü de getirmektedir. Ancak her durumda, sağlık alanında yaşanan farklı sorunlar karşısında benzer çözümler uygulanmakta ve bu noktada benzer sorunlar görülmektedir.

3. Bilgi Teknolojileri İle İlgili Sorunlar

Bireysel bir tüketim unsuru olarak sağlık hizmetleri ele alındığında, algılanan sağlık düzeyi önem taşımaktadır. Kişi sağlık statüsü hakkında bir sıkıntı hissettiği zaman, öncelikle durumunu kendisi değerlendirmekte ve bu değerlendirmenin sonucuna göre bir sağlık kuruluşuna başvurmaktadır. Bu değerlendirme sürecinde, kişinin mevcut sağlık bilgisi birikimi yanında ulaşabildiği ortamlardaki bilgi de önem taşımaktadır. Bilgiye erişim imkânının artması ve bilgi teknolojilerinin kullanımının yaygınlaşması, ekonomik bir sektör olarak sağlık hizmetlerine olan talebin artışı da beraberinde getirmektedir. Bunun sonucunda ise ekonomik ve sosyal kalkınma sağlanmakta, toplumun refah düzeyinin yükselmesi gerçekleşmektedir [5].

Gerçekten de bilgiye erişim imkânlarının artması ve bilgi teknolojilerinin kullanımının yaygınlaşması, toplumun sağlık düzeyini yükseltmektedir. Sağlık düzeyinin yükselmesiyle birlikte toplumun eğitim düzeyi de yükselmekte ve bunun sonucunda kalkınmada nitelikli insan gücü ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan demografik göstergelerin iyileştirilmesiyle optimum nüfus sağlanmakta ve kalkınmayı engelleyen nüfus baskısı ortadan kalkmaktadır. Sonuç olarak sağlık düzeyinin yükselmesi eğitim ve nüfusa dolaylı olarak yansımakta, ekonomik ve sosyal kalkınmayı sağlamaktadır.

Bilgi ve iletişim teknolojileri sadece sağlık hizmetleri alanına değil, giderek gündelik hayatın her alanına nüfuz etmekte ve birçok alanda etkisini göstermektedir. Kamu bilgi ve hizmetlerinin bilgi ve iletişim teknolojileri yardımıyla sağlanması anlamında “dijital devlet”, “elektronik devlet” ya da “e-devlet” kavramlarıyla kamu yönetimi literatüründe ve pratikte merkezi yönetimde bazı projelerde yerini alan uygulamalar, bir takım sorunları da beraberinde getirmiştir [6]. Bilgi ve iletişim teknolojilerine olan talebin düşük olması ve erişimin sınırlı olması, finansmanın kim tarafından ve nasıl sağlanacağı, devlet-vatandaş ilişkisinde yaşanan güven sorununun varlığını sürdürmesi, kişisel bilgilerin gizliliği ve ulusal bilgi güvenliği gibi konularda yaşanan sorunlar, bilgi ve iletişim teknolojilerinin olumsuz yönlerini oluşturmaktadır. Elektronik devlet yapılanması, yalnızca teknoloji ve altyapıdan oluşmamakta, aynı zamanda yenilikçi yönetim yaklaşımını da gerekli kılmaktadır. Yani e-devlet uygulamalarının sadece teknik yönü bulunmamakta, belli bir kültür ve yapısal değişim ihtiyacını da barındırmaktadır [7].

Genel olarak kamu hizmetlerinin sunumunda e-devlet uygulamalarının maliyetleri düşürme, verimliliği artırma, şeffaflık sağlama, hesap verebilirliği artırma gibi bir takım avantajları olmakla birlikte konuyu sadece teknik bir yaklaşım olarak ele alıp sosyal, kültürel ve ekonomik boyutları gözden kaçırılırsa arzu edilen sonuçlar yerine yeni sorunlarla karşı karşıya kalınabilir [8]. Sağlık hizmeti sunumunun sonuçlarının özellikle nitelik açısından objektif ölçütlere tabi olmaması, bilgi teknolojilerinin kullanımının yaygınlaşması örneğinde de görülmektedir.

Gerçekten de sağlığa ayrılan kaynakların, teknolojik yatırım ve uygulamaların çeşitli ülkelerde son yıllarda artmasına rağmen, sağlık hizmetlerinin hedeflenen düzeyde ve kalitede sunulmaktan uzakta olduğu bir gerçektir [9]. Bu durum, e-devlet uygulamasının sadece teknolojik altyapıdan ibaret olmadığını; daha da önemlisi sosyal, kültürel ve yapısal değişimi zorunlu kıldığını daha net olarak ortaya koymaktadır.

Günümüzde sağlık sektöründe bilgi teknolojilerinin kullanımı konusunda önemli adımlar atılmakla birlikte, kamu yönetimi alanında e-devlet uygulamaları ve karşılaşılan sorunlara paralel olarak hastane kayıt sistemlerinden veri toplanması ve analizine kadar birçok alanda sorunlar varlığını sürdürmektedir [10].

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin hastaları sağlığına kavuşturmak ve sağlık hizmetlerine erişim olanaklarını arttırmak için kullanılması olarak tanımlanabilen e-sağlık kavramı [11], Türkiye'nin de gündemindedir. Devlet Planlama Teşkilatı koordinatörlüğünde başlatılan **“e-Dönüşüm Türkiye Projesi”** kapsamında sağlık hizmetleri ile ilgili 15 eylem planı da yer almaktadır [12]. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin sağlık sektöründe kullanımı yaygınlaşmakla birlikte; yukarıda da değinildiği gibi bilgiye dayalı bir yönetim anlayışının olmayışı, sağlık politikalarının oluşturulabilmesi için gerekli verilerin önemli bölümüne ulaşılamaması, sağlık sektörünün tarafları arasında bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımında eşgüdümün sağlanamaması, sağlık kurumlarında etkin bir bilgi sisteminin olmaması gibi sorunlar da mevcuttur [13].

4. Sonuç

Sonuç olarak; gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun her ülkede sağlık alanında bazı sorunlar yaşanmaktadır. Türkiye'de de sağlık sorunlarının bir kısmı **“bilişim”** alanında ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte, son dönemde *“Veri Sözlüğü ve Standartlar”*, *“Numaraya Dayanan Kişisel Sağlık Tanımlayıcısı”*, *“Sağlık Veri Modeli ve Minimum Sağlık Veri Setleri”*, *“Kayıtların gizliliği ve güvenliğinin sağlanması”*, *“Erken Uyarı Sistemleri”*, *“Sağlık Özel Ağı”* ve *“Teletıp”* konularında yürütülen çalışmalar sayesinde sağlık sektöründe rol alan tüm aktörlerin katılımıyla erişim hakları tanımlanmış yetkili kişi ve kuruluşlarca ulaşılabilir, tüm vatandaşları kapsayan, her bireyin kendi bilgilerine erişebildiği ulusal sağlık bilgi sisteminin hayata geçirilmesi ile mevcut sorunların büyük ölçüde çözüme kavuşacağı düşünülmektedir.

5. Kaynakça

- [1] Sağlık Bakanlığı, **Ulusal Sağlık Politikası**, Sağlık Projesi Genel Koordinatörlüğü, Ankara: Mart 1993, s. 47.
- [2] Sağlık Bakanlığı, **Sağlıkta Dönüşüm**, Ankara: Haziran 2003, ss. 16-17.
- [3] Elizabeth A. McGlavin, There is no Perfect Health System , **Health Affairs**, Vol.23, Issue 3, May/June 2004.
- [4] Jonathan Oberlander, The US Health Care System: On a road to nowhere? **Canadian Medical Association Journal**, Vol.167, Issue 2, 2002, ss. 163-168.
- [5] İsmail Mazgit, Ekonomik Kalkınma Sürecinde Türkiye'de Sağlık Sektörünün Yeniden Yapılandırılması , (Basılmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998), s. 109.
- [6] Mete Yıldız, “Elektronik (E)-Devlet Kuram ve Uygulamasına Genel Bir Bakış ve Değerlendirme”, (Ed.) Muhittin Acar ve Hüseyin Özgür, **Çağdaş Kamu Yönetimi**, Cilt I, Ankara: Nobel Yay. Ekim 2003, ss. 314-318.
- [7] Nevzat Saygılıoğlu ve Selçuk Arı, **Etkin Devlet: Kurumsal Bir Tasarı ve Politika Önerisi**, İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları, 2002, s. 160.
- [8] Asım Balcı, “E-Devlet: Kamu Yönetiminde Yeni Perspektifler, Fırsatlar ve Zorluklar”, (Ed.) Asım Balcı ve diğerleri, **Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar: Sorunlar, Tartışmalar, Çözüm Önerileri, Modeller, Dünya ve Türkiye Yansımaları**, Ankara: Seçkin Yayınları, 2003, s. 278.
- [9] Seyit Köse, The Role Of Technological Innovation In Rising Health Care Costs , **Uludağ Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt XXI, Sayı 2, 2002, ss. 204-205.
- [10] Sağlık Bakanlığı, **Sağlıkta Dönüşüm**, Haziran 2003, s. 21.
- [11] Nihat Yurt, “e-Sağlık”, **SB Diyalog**, Sayı: 1, Nisan 2004, s. 58.
- [12] Nihat Akpınar, “e-Dönüşüm Türkiye Projesinde e-Sağlık”, **SB Diyalog**, Sayı: 7, Kasım 2004, ss. 40-43.
- [13] Sağlık Bakanlığı, **Türkiye Sağlık Bilgi Sistemi Eylem Planı**, Ankara: Bilgi İşlem Daire Başkanlığı Yayını, Ocak 2004, ss. 42-43.

6. Sorumlu Yazarın Adresi

Harun KIRILMAZ, Sağlık Bakanlığı A Blok No: 34 Sıhhiye – Çankaya / Ankara, Tel: 0 312 432 2528
E-mail : harun.kirilnaz@saglik.gov.tr, harun.kirilnaz@gmail.com